
Daytonski sporazum: Deklaracija političke volje Zapada

DAVOR RODIN*

Sažetak

Autor smatra da je Daytonski mirovni sporazum nadalje izraz zapadnih, posebice američkih, strateških interesa, kako u regiji tako i u globalnim odnosima. Na temelju te postavke može se objasniti i niz političkih konstelacija, nastalih povodom sukoba u bivšoj Jugoslaviji. Tako je, pokazuje autor, teza o preranom priznanju Slovenije i Hrvatske izraz nezadovoljstva neuspjehom integracije cijelog područja Jugoslavije u zapadnu interesnu sferu i prepuštanjem Srbije Rusiji. U jugoistočnoj se Europi Rusija pojavljuje kao istinski strateški partner SAD-a. Amerikanci su, uvidjevši ugroženost vlastitih strateških interesa europskim rivalitetima, odlučili samostalno djelovati. Daytonska konstrukcija Bosne i Hercegovine kao multikulturne države počiva na političkim načelima primjerenim trenutku suvremenog svijeta: autor među ta načela ubraja anti-fašizam, antikomunizam, antiterorizam, ljudska prava i multikulturalizam. U zaključku autor ističe da se hrvatska politika treba prilagoditi strateškim preferencijama Zapada, ostvarujući na toj osnovi i svoje nacionalne interese.

Daytonski je sporazum crno na bijelom primjena zapadnjačke političke volje na jednom posve konkretnom kriznom polju. Taj sporazum treba znati čitati iz zapadnjačke strateške perspektive, a ne doslovno točku po točku. Jer, sve su točke toga sporazuma izvedene iz opće strategije, a nipošto iz konkretne situacije na terenu. Opasno je zastupati tezu da Zapad na Balkanu čini greške, jer ne poznaje karakteristike balkanskog povijesnog sklopa i njegove specifičnosti. Zapadu ne pada na pamet da mijenja strategiju pod pritiskom realiteta; on čini sve da realitet prilagodi svojoj strategiji i ta je strategija dovoljno fleksibilna da galantno dopusti i poneku specifičnost situacije. Ono što se u nas percipira kao pogreška zapadne strategije, to su oni njezini aspekti koji ne korespondiraju percepciji naših interesa, ali zar Zapad djeluje u skladu s našim ili svojim interesima? Zapadna strategija spremna je na korekcije samo ako tim korekcijama može lakše i brže polučiti svoje ciljeve, a nipošto kao ustupak konkretnom stanju u regiji. Ako se, dakle, iz perspektive zapadnjačkih, a ne vlastitih interesa, pokuša osvijetliti čitava kriza izazvana raspadom Jugoslavije, tada Daytonski sporazum osvjetljava neke "misterije" koje su dnevno-politički analitičari iz svoje perspektive bezuspješno gonetali. Navest ćemo četiri primjera koji osvjetljavaju pogrešne procjene naših analitičara u onim

*Davor Rodin, redovni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Metodologija društvenih znanosti.

slučajevima kad nisu mogli ili nisu htjeli događaje tumačiti i iz zapadnjačke perspektive, nego isključivo iz vlastite te su tako, govoreći jezikom Fr. Bacona, podlegli *idolima tribus*. Koji su to “misteiji”?

Prvo, prerano priznanje državnog suvereniteta Republike Hrvatske i Republike Slovenije, a zatim i Bosne i Hercegovine, dakle slučaj Genscher; *drugo*, uloga Rusije u krizi; *treće*, strateške geopolitičke “nejasnoće”; *četvrto* multikulturalizam i ljudska prava.

Ad.1 Genscher nije otišao s političke scene zato što je ishodio prerano priznanje Republike Hrvatske i Republike Slovenije, kako se to nekima činilo, nego stoga što nije uspio prvobitni plan brze integracije čitave bivše Jugoslavije u zapadnu interesnu zonu. Na stvari se ništa ne mijenja ako se kaže da je Genscher otišao zbog preranog otpisivanja Srbije kao poželjnog partnera zapadne alijanse. Stvar bi izgledala drukčije ako bi se Genscherov odlazak protumačio kao posljedica njegovog uskonjemačkog ustupka Rusiji da zadrži politički utjecaj nad Srbijom, i to kao znak njemačke zahvalnosti Rusiji zbog kooperativnosti pri ujedinjenju Njemačke. Takvo njemačko solo “koketiranje” s Rusijom Englezi i Francuzi zaista nisu mogli prihvatiti bez adekvatne opomene Njemačkoj, a time i Sjedinjenim Američkim Državama. Iz kasnijeg djelomičnog otkrivanja tajnih dokumenata vidljivo je i nešto drugo: Generalštab JNA bio je podijeljen između proameričkih i proruskih oficira. Zbog proturječnih i nejasnih informacija kojima je Generalštab raspolagao, on nije bio u stanju jasno i odlučno djelovati. Izraz te neodlučnosti bilo je naglo prekidanje vojnih operacija u Sloveniji te priklanjaje manje riskantnoj opciji podjele Jugoslavije na temelju Jaltskog sporazuma s početka hladnog rata. Podgrijavanje toga fantomskog, nenapisanog Jaltskog sporazuma s početka hladnog rata odgovaralo je i Rusiji i Srbiji, koja je u provedbi toga plana na terenu vidjela šansu za oživotvorenje svoga sna o velikoj Srbiji koja bi se, prema prilikama i ratnoj sreći, maksimalno proširila prema Zapadu na račun muslimanskih i hrvatskih etničkih prostora. Srbija, dakle, nije — to se danas može reći — bila a priori uz Rusiju; ona je naprosto vidjela da može birati između dvije za nju podjednako primamljive mogućnosti koje su lebdjele u političkom prostoru: nastavak dominantne uloge u Jugoslaviji pod novim demokratskim uvjetima, što je nudio Zapad, i ozbiljenja plana o velikoj Srbiji bez balasta separatističkih naroda, što je odgovaralo ruskim neizgovorenim interesima. U toj je “zavrzlami” žrtvovan Genscher koji je prema zapadnim interpretacijama u zanosu ostvarena sna o ujedinjenju Njemačke mislio suviše samostalno i njemački, a ne multilateralno.

Ad.2. Uloga Rusije u jugoslavenskoj krizi

Država ruskog političkog iskustva i snage imala je puno ozbiljniji plan političkog djelovanja od pukog uspostavljanja velike Srbije na Balkanu, jer je takav plan odgovarao i Francuzima i Englezima. Rusija je jasno vidjela da se nakon ujedinjenja Njemačke može poigrati sa starim antagonizmima Njemačke i zapadnih saveznika. U tom je smislu pragmatički pozitivno reagirala i na njemačke i na francuske signale zabrinutosti. Rusija je is-

pravno osjetila neodlučnost i razjedinjenost Zapada, koji nakon završetka hladnog rata nije raspolagao ni adekvatnom, ni priručnom strategijom svladavanja tako ozbiljne krize, kakva se inkubirala na prostoru Balkana. Nudeći Francuzima i Englezima prešutnu podršku protuteže prejakoj Njemačkoj, a Nijemcima prostor ekonomske ekspanzije u Rusiji, ona je ciljala na razbijanje NATO-a kao na jedinu primjerenu kompenzaciju za raspali SSSR i SEV. Rusija je tako zbunjenim Europljanima podmetnula njihov vlastiti san: Europa Europljanima, kao moguću političku opciju. Naravno, sve je to bio "račun bez krčmara"!

Kad su Amerikanci osjetili da gube kontrolu nad procesima pokrenutim balkanskom krizom i ujedinjenjem Njemačke, njima je postalo jasno da je previše stvari na kocki. Francusko i Englesko kalkuliranje s ruskom protutežom jakoj Njemačkoj, dakle Europa bez američkog kišobrana, bilo je zadnje što bi bili spremni progutati. Suočena s političkom konstelacijom snaga koja je poprimila konture atavizama iz razdoblja uoči Prvog svjetskog rata Amerika je krenula u izravnu i energičnu političku akciju. Nije joj bilo ni na kraj pameti da sređuje prilike u vlastitom vojno-političkom savezu; ona se obratila izravno Rusiji: obećala joj velike kredite, podržala Jeljčina i njegove reforme i time vezala Rusiju uz sebe, preskočivši naprosto kalkulacije svojih europskih prijatelja. Odstranjenjem Europe iz igre bio je napokon otvoren put prema Daytonskom sporazumu. Nakon daytonske konferencije, koja je izravni plod još uvijek neprovidnog ameiričko-ruskog konsenzusa, Europa je reducirana na financijera vojne i civilne uprave nad Bosnom, čiji je teritorij pod kontrolom NATO-a i Amerike. Računajući dalekosežno na raspad NATO-a pa i na slabljenje Europske unije, Rusija se na kraju zadovoljila ishodenom financijskom i političkom podrškom svojim reformama. Uoči predsjedničkih izbora Jeljcin je spasio obraz davanjem do znanja da i Rusija ima svoje historijske i političke interese na Balkanu, što su joj Amerikanci honorirali njezinim sudjelovanjem u internacionalnoj trupi u Bosni i hrvatskom Podunavlju, ali naravno pod američkom komandom. Jesu li postigli i nešto više od toga, ostaje tajna njihova dogovora s Amerikancima.

Ad.3. Strateško geopolitičke nejasnoće

Geopolitičke nejasnoće postale su transparentne već naglim uključivanjem Turske u rješavanje bosanske krize. Tek gotovo demonstrativnim vraćanjem Turske na Balkan postalo je jasno da Amerikanci nisu poput nas opsjednuti čuvanjem Teodozijeve granice na Drini. Oni su od početka gledali na obje strane Bospora; za njih povijest ne počinje niti završava na Drini, već na Indijskom oceanu preko Sueza i Izraela na velikim izvorima nafte koje treba kontrolirati realnom i provedivom strategijom.

Ad.4. Multikulturalizam i ljudska prava

Multikulturalizam nije izravno nikakav ideološki projekt budućeg svjetskog poretka. Suradnja među različitim kulturama, religijama, rasama i

civilizacijama svjetsko je povijesna činjenica, koja u različitim varijantama oduvijek i postoji. Multikulturalizam nije također palijativna konstrukcija sklepana za rješavanje bosanske krize. Tradicionalni multikulturalizam doživljava danas svoju prilagodbu novim realnostima znanstveno-tehnički i medijski smanjenog svijeta, u kojem dominira kapitalistička privreda. Pojam multikulturalizma ubačen je u raspravu da bi se objasnilo zapadnu strategiju u rješavanju balkanske krize. Pratimo li u tom kontekstu američke i europske politološke časopise, tada se suočavamo s činjenicom koja govori kako Hrvatska kao žrtva agresije nije isprva bila informacijski pripremljena da svoje vitalne interese usklađuje sa strategijom zapadnih partnera kojima se politički priklonila. Pojam multikulturalizma trebao je nadoknaditi taj informacijski deficit. Ma kako nam razjedinjen izgledao, Zapad slijedi jasnu političku i interesnu liniju koju ne napušta tako lako. Da bi se razumjela ta linija i tako opstalo u složenoj igri kao djelatni politički faktor, a ne samo kao puki materijal zbivanja, potrebno je razumjeti tu generalnu liniju koja je formulirana u pet ključnih pojmova: *antifašizam*, *antikomunizam*, *antiterorizam*, *ljudska prava*, *multikulturalizam*. Ova načela nemaju karakter nacarta koji treba primijeniti; to su naprotiv uvjerenja koja imaju samo regulativni karakter ili, drugim riječima, ona su zapadnjački moralno-politički *common sense*, koji prethodi svim ma kako različitim institucionalnim rješenjima i njihovoj primjeni. Kako stoji s razumijevanjem toga zapadnjačkog moralno-političkog *common sensea* u Hrvatskoj, a posebno u Bosni? Internacionalni analitičari Daytonskog sporazuma predobro znaju da Bosna nije konstituirana, niti to može biti, na temelju *volunte general* bosanskog naroda, jer on ne postoji, ali ni bosanskih naroda u pluralu. Narodi su se u ratu krvavo sukobili i njihova politička suradnja sporo će se uhodavati. Daytonski je ustav konstrukcija zapadnih sila koja počiva na onih pet načela s kojima se bosanski etnikumi moraju *vollentem nollentem* složiti. Daytonski mir je oktroiran vojnom i civilnom upravom vanjskih sila i sada je sve na tome da takozvane razumne snage u redovima bosanskih naroda prihvate nametnute okvire mira kao ulaznicu u bolji i sigurniji život te da u granicama skrbničkog nadnacionaliteta pokušaju oraganizirati nadnacionalnu državu na temelju navedenih pet načela koja da bi ih mogli usvojiti kao vlastito moralno uvjerenje, moraju ispravno razumjeti. Na tih pet nadnacionalnih i predrđavnih načela treba graditi novi suverenitet te državne tvorevine bez presedana. Većina zapadnih analitičara stavlja tezu o tri konstitutivna naroda u Bosni u *navodnike* jer žele naglasiti da opstanak te države počiva na nadnacionalnim uvjerenjima (antifašizam, antikomunizam, antiterorizam, ljudska prava, multikulturalizam) kao niti vodilji realne politike koja će se tolerirati narodima od strane pokrovitelja. Naravno, objektivni analitičari odmah dodaju: Organizacija takve nadnacionalne države može uspjeti jedino i samo onda ako njezini međunarodni garanti i konstruktori, a to su Europska unija i SAD, uspiju i same funkcionirati na tim nadnacionalnim načelima. U protivnom, sve će se pretvoriti u neodrživi cinizam i srušiti poput kule od karata. Eto, pred tu su tešku zadaću izgradnje nadnacionalne države s demokratskom legitimacijom stavili Amerikanci ne samo narode Bosne i Hercegovine, nego i svoje

europske saveznike. Ono što se traži za Bosnu faktički se očekuje i od Europske unije, inače će se i ona raspasti na tako nepolitičkim efemernostima, kao što je kravlje ludilo danas, a kakva nogometna afera sutra. Ono čemu se mora prikloniti spaljena Bosna ujedno je preporuka Europi da na bosanskom poligonu praktički dokaže je li moguća nadnacionalna europska država s demokratskom legitimacijom, čiji homogenitet počiva na onih pet uvjerenja, a ne na nacionalnom common senseu. Ako multikulturalizam i sve ostalo ne uspije u Europi, kako može uspijeti u Bosni?

Dakako, ni time nije riječ multikulturalizam do kraja objašnjena. Suvremeni rekonstruirani multikulturalizam postao je ideologija internacionalnog kapitalističkog poduzetništva u postojećem medijski drastično smanjenom svijetu. Tom i takvom poduzetništvu služe postojeće tradicionalno organizirane nacionalne države i njihova demokratski izabrana vodstva jedino u onoj mjeri u kojoj su spremna djelovati u okviru naznačenih pet načela, što osiguravaju nesmetano funkcioniranje multinacionalnog poduzetništva. Nameću li se pak te nacionalne države kao ekskluzivne zaštitnice nacionalnog kapitala i ako se kao takve upuste u međusobnu konkurentsku borbu nacionalnih kapitala, tada ih se sa stajališta onih pet načela žigoše kao primitivno nacionalističke.

Sada se vidi zašto je multikulturalizam ujedno i antifašizam, i antikomunizam, i antiterorizam, a zašto je opet za ljudska prava. Što je to bilo i ostalo zajedničko fašizmu i komunizmu pa i suvremenom terorizmu tako da je porodilo i nesretnu ideju o naknadnom pomirenju pripadnika fašističkog i komunističkog pokreta? Oba su politička pokreta zajedno s *apolitičnim terorizmom* bila i ostala *antigradanski, antiliberalno, antikapitalistički, antimultikulturalno* orijentirana. Komunizam je bio načelno protiv kapitalizma, fašizam je bio na istoj liniji, ali s pragmatičkim odklonom: on je bio protiv međunarodnog, bjelosvjetskog, liberalnog kapitalizma, a za nacionalno zatvoreni i državno i korporativno kontrolirani kapitalizam — za nacionalni kapitalizam bez konkurencije stranog kapitala i po mogućnosti bez stranaca. Da iste ideje zastupa i terorizam crvenih brigada ili arapski terorizam, o tome ne treba ni govoriti.

Suvremena postfašistička i postkomunistička, dapače postnacionalna država, ukoliko se drži navedenih *pet načela*, ima ekskluzivnu zadaću da kao pravna država štiti anonimni nacionalni i međunarodni kapital od svih fašističkih, komunističkih, terorističkih i kriminalnih opasnosti.

Iz tako shvaćenih *pet načela* otvara se unutar zapadnog svijeta prostor realne politike svake pa i suvremene hrvatske države. Onim realnim političkim snagama u Hrvatskoj, koje to ne mogu ili ne žele shvatiti, sužava se političko polje djelovanja u Hrvatskoj na neproduktivnu dilemu: ili Hrvatska kao tradicionalna nacionalna država, ili pad u komunizam i jugoslavenstvo; *tertium non datur!*

Treći put, naravno, postoji: to je put procesualnog kulturno-političkog usvajanja onih pet načela, tj. put razvitka tradicionalne nacionalne države prema državi civilnog društva. Tu tezu treba ispravno razumjeti. Nakon iskustva fašizma i komunizma europske se države nakon Drugog svjetskog rata naravno ne lišavaju svoga kulturnog i nacionalnog identiteta i povijesne svijesti, već svoje vezanosti uz kapital i taj se proces oslobađanja nacionalne politike od nacionalne privrede naziva *postnacionalizam*. Suvremena država civilnog društva nije više nacionalno kapitalističko velepoduzeće, već politička zajednica. Ona svojim građanima jamči sva ljudska i državljanska prava, uključujući i pravo na vlastitu državu. Ta država štiti prava svakog svog građanina, a na temelju međunarodno priznatih ljudskih prava i svakog drugog čovjeka koji u Hrvatskoj ulaže svoj rad ili svoj kapital, svoje znanje i umijeće. Republika Hrvatska na temelju navedenih pet načela zapadnjačkog common sensea mora preuzeti funkciju zaštite ne samo hrvatskoga već i europskog i američkog civilnog društva, i to je smisao tako naglašenog inzistiranja na ljudskim pravima ne samo u smislu prava na politički, kulturni, etnički i osobni identitet građana, već ponajprije u smislu sigurne pravne zaštite svih oblika identificiranog i anonimnog vlasništva. Ako ta nadnacionalna moralna osnovica novog identiteta suvremene države civilnog društva zakaže u izgradnji europskih institucija ona će, naravno, zakazati i u Bosni i Hrvatskoj. Bosna je nakon propasti komunizma prva europska povijesna proba te nove koncepcije otpora svakom budućem totalitarizmu, ili terorističkom kaosu. Ako se raspadne Europska unija, koja kao savez država gradi svoj novi identitet na nadnacionalnim osnovama onih *pet načela*, onda zaista treba očekivati novu veliku krizu cjelokupnog sustava reprodukcije suvremenog znanstveno-tehničkog svijeta, jer se on mnogo ne obazire na povijesno oblikovane identitete ukoliko stoje na putu njegovoj ekspanziji.

Nakon Daytonskog sporazuma pred hrvatskom državom stoji dug put njezina postupnog reorganiziranja u državu civilnog društva. Ona se mora osposobiti za pouzdano djelovanje u službi zaštite hrvatskog i međunarodnog civilnog društva kao sustava nastajućih i nestajućih građanskih poduzetničkih institucija. Samo s tog stajališta postaje razumljivo pitanje: što Zapad od nas traži, čemu njegovi beskrajni uvjeti i stalno provjeravanje našega pravnog sustava i sustava zaštite ljudskih prava o čemu zavisi naše uključivanje u sustav zapadnjačkih institucija? Republika Hrvatska zanimljiva je Zapadu jedino kao pouzdana pravna država, sposobna da vojno i policijski na svom državnom teritoriju efikasno štiti svoje i međunarodne privredne i sigurnosne interese. Isto je ponuđeno i Bosni i svim drugim državama bivšeg socijalističkog lagera. Zapad, dakle, ne podupire bilo kakvu hrvatsku državu, ili državu po mjeri suverene volje demokratski izabranih predstavnika hrvatskog naroda, već državu u sustavu europskih država po zapadnjačkim kriterijima, dakle državu koja će štiti anonimni zapadnjački kapital jednako anonimnim sredstvima zapadnjačke pravne države. To je smisao pedantne prilagodbe našega cjelokupnog pravnog sustava zapadnim uzorima. Sva specifična prava i težnje hrvatskog

naroda, svi njegovi potencijali mogu se posve slobodno očitovati tek nakon što je ispunjen taj univerzalistički preduvjet. Izgleda da je to ponuda koja ima sva obilježja američke poslovnosti: uzmi ili ostavi, *tertium non dataur*. Istim se načelima, naravno uz asistenciju političke vještine, moraju prikloniti i države Europske unije, ili će se razići.

Davor Rodin

DAYTON ACCORD: PROMULGATION OF THE WEST'S POLITICAL WILL

Summary

The author suggests that Dayton peace accord is primarily an expression of the West's (particularly American) strategic interests, both regional and global. Numerous political constellations which have surrounded the conflict in the former Yugoslavia can be explained away if this proposition is accepted. The lamentations that the recognition of Slovenia and Croatia was premature is an expression of the disgruntlement over the failure to incorporate the entire Yugoslav territory within the western interest sphere and the consequent relinquishment of Serbia to Russia. In southeastern Europe, Russia has proved the sole American strategic ally. Americans, realizing that their strategic interests became vulnerable due to the European rivalries, decided to strike on its own. The Dayton constitution of Bosnia and Herzegovina as a multicultural state is built on current political principles in line with the requirements of the moment which include antifascism, anticommunism, antiterrorism, human rights and multiculturalism. The author concludes that Croatian politics should fall in line with the strategic preferences of the West which would enable it to accomplish its national interests.